

ДАРОГА БРЫЁЛАГА

Вучоных-брыёлагаў (спецыялістаў, якія вывучаюць імхі) у Беларусі толькі чацвёрта. Навуковы шлях аднаго з іх — вучонага, сакратара НПЦ па біярэсурсах, старшыні савета маладых вучоных аддзялення біялагічных навук НАН Марыны Малько — пачаўся з... філасофіі і ўецца вакол галіны ўжо 14 гадоў

Невялікая колькасць такіх спецыялістаў тлумачыцца спецыфікай работы з узорамі брыяфітаў. Па словах Марыны Сяргееўны, самае цяжкае ў гэтай дзейнасці — працяглая праца з мікраскопам (каля 90% узораў трэба даследаваць набліжана) і авалодванне навыкамі рабіць тонкія зрэзы.

— Часта многія рэчы мы не заўважаем і праходзім праз іх. Мохпадобныя — прыгожыя расліны — маленькія, непрыметныя, але як яны квітнеюць пасля дажджу! У іх вельмі вялікі навуковы патэнцыял. Пра карысць імхоў людзі ведаюць са старажытнасці: расліны валодаюць бактэрыцыднымі ўласцівасцямі, якія мала вывучаны. Сёння атрымалі развіццё даследаванні мхоў як антыбіётыкаў. Таксама яны добрыя сарбенты (убіраюць вадкасць), што карысна пры падзеле водарастваральных рэчываў ад алейных. Адчуўшы смагу пасля доўгага блукання па лесе, пітнюю ваду можна атрымаць, выціснуўшы мох. І ўжываць яе можна без страху (маўляў, “Не пі — казляняткам станеш”), бо, праходзячы праз мох, вада ачышчаецца, — тлумачыць Марына Малько.

Брыёлаг часта выязджае ў камандзіроўкі — вывучаць расліны ў звычайнай для іх мясцовасці. Такія вандроўкі не адрозніваюцца лёгкасцю. Навуковец збірае матэрыял і апісвае экатоп (асяроддзе, дзе расліна распаўсюджана, яе асаблівасці і да т.п.), а прыходзячы на месца адпачынку, перакладае гербарый. Здаецца, ну што там працы — сабраць яго? Але каб

захаваць гербарый у належным выглядзе, яго трэба раскласці, падпісаць, высушыць і прыбраць лясных кузурак. Зборка гербарыя — бесперапынны працэс (імхі можна збіраць ад снегу да снегу), таму доўжыцца круглы год.

Марына Сяргееўна гаворыць, што з мохападобнымі працаваць зручна: яны хутка сохнуць, добра захоўваюцца і іх не чапаюць шкоднікі. Пасля вандровак па лясках узоры даследуюцца ў лабараторыі, уносяцца ў базы даных.

Навуковыя пошукі Марыны Малько пачаліся на 2 курсе (яна скончыла БДПУ імя Максіма Танка). Праўда, тады пісаць артыкулы студэнтаў заахваціў выкладчык філасофіі. Работа ў высокім тэмпе натхніла дзяўчыну, і яна вырашыла займацца навукай далей. Заставалася толькі вызначыцца з напрамкам. Так, да 4 курса дзяўчына паступова падышла да работ, звязаных з метадыкай выкладання біялогіі, што ў далейшым прывяло да брыялогіі.

Падчас магістарскага даследавання студэнтцы спатрэбілася дапамога з вызначэннем мохападобных, і куратар прывёў яе ў акадэмію навук. Там Марына пазнаёмілася з доктарам біялагічных навук Генадзем Рыкоўскім, які патлумачыў, як працаваць з мохападобнымі і запрасіў яе на працу. Дысертацыю на суісканне кандыдата біялагічных навук дзяўчына пісала ўжо пад яго кіраўніцтвам.

Прышоўшы на працу ў Нацыянальную акадэмію навук, Марына пачала ездзіць ў камандзіроўкі са старэйшымі калегамі з розных лабараторый — знаёмілася з людзьмі, вывучала напрамак. Дзякуючы гэтаму, аб'ездзіла Беларусь — здаецца, не засталася ніводнага раёна, заповедніка ці заказніка, дзе б ні працавала Марына Малько.

У перыяд напісання кандыдацкай дысертацыі даследчыцу амаль не бачылі

дома. Але яшчэ пры выбары прафесіі родныя казалі: “Мы заўсёды будзем табой ганарыцца”. І, паколькі Марына Сяргееўна — чалавек захоплены, узоры назапашваліся хутка. Навуковы кіраўнік нават жартаваў, што матэрыялаў можа хапіць на доктарскую. А ў 2014 годзе малады спецыяліст абараніла кандыдацкую дысертацыю па мохападобных на стыку дзвюх спецыяльнасцей — батанікі і экалогіі.

Беларускія брыёлагі лёгка ідуць на кантакт і зацікаўлены ў з’яўленні неаб’якавых да галіны людзей. У іх асяроддзі не прынята “тухнуць у асабістым свеце” — так немагчыма зрабіць адкрыццё. Спецыялісты перакананы, што сакрэт удалага старту ў навуку крыецца ў трывалай руцэ навуковага кіраўніка на пачатковым этапе.

— Часта функцыя навуковага кіраўніка заключаецца толькі ў тым, каб праверыць работу. Але большасць навічоў не могуць дакладна ведаць, з чаго пачаць, на што звярнуць увагу. Калі кіраўнік займаецца са студэнтам, накіроўвае, гэта дапамагае сэканоміць час на блуканнях і дазваляе больш грунтоўна займацца асноўнай праблемай. Так было і са мной, — гаворыць Марына Малько. — Навуковы шлях — высакародны. Тут важна не першапачаткова быць Эйнштэйнам, а шмат працаваць. Навука сама вызначае дарогу. Калі валодаеш тэмай, сучаснымі метадыкамі, сочыш за публікацыямі, знаёмы са спецыялістамі ў сваёй галіне — ведаеш, што рабіць. Важна выбраць напрамак, які захапляе — тады вынік будзе заўсёды.

Марына Сяргееўна расказвае, што брыялогія становіцца больш папулярнай сярод ненавуковай грамадскасці — людзей, якія цікавяцца флорай краіны. Яркі прыклад — жодзінскі аматар Галіна Аніскевіч, якая збірае мохападобныя. Энтузіяст супрацоўнічае з навукоўцамі НАН Беларусі, са спецыялістамі з Масквы і Санкт-Пецярбурга і нядаўна выдала ілюстраваны даведнік для жыхароў свайго горада. Акрамя гэтага, Галіна Іванаўна дапоўніла флору мохападобных некалькімі відамі.

Звяртаюцца да незвычайнай навукі і дзеці. Марына Сяргееўна працяглы час праводзіць заняткі ў Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі. Зараз каманда юннатаў з ліку вучняў 8—11 класаў пад яе кіраўніцтвам распрацоўвае атлас-вызначальнік імхоў (выданне стане дапаможнікам, які палегчыць працу аматарам біялогіі).

— У школе больш увагі ўдзяляецца сасудзістым раслінам, водарасцям, а пра мохападобныя дзеці ведаюць няшмат. Прыходзіцца не толькі паказваць практычныя рэчы, але і часта звяртацца да тэорыі. Паколькі мохападобныя — маладаследаваная група, дзецям цікава атрымліваць новыя звесткі пра іх, — заўважае Марына Сяргееўна.

Таксама даследчык праводзіць палявую практыку са студэнтамі БДПУ імя Максіма Танка. У сталіцы акадэмічная каманда даследуе наваколлі Лошыцкага парку, Камсамольскага возера, тэрыторыю Цэнтральнага батанічнага саду Нацыянальнай акадэміі навук. Такім чынам Марына Малько вучыцца разам з малодшымі калегамі (прыходзіцца гартаць старыя канспекты, успамінаць іншыя напрамкі біялогіі). Смяецца, што так яе “не адпускае” педагагічнае мінулае.

— Я рада, што атрымала педагагічную адукацыю: гэта развіло мае асобныя якасці, круггляд, навучыла мысліць шырока, камунікаваць і размаўляць. Удзячна педагогам, якія вучылі самастойна здабываць веды. І цяпер, калі не хапае інфармацыі, разгортваю кнігу, — заўважае спецыяліст. — Чалавек развіваецца, пакуль вучыцца. Мне цяжка зразумець вучонага, які скажа, што ведае ўсё. Калі з’яўляюцца такія думкі, чалавек загінуў для навукі. Насамрэч, аб прыродзе мы ведаем вельмі мала. Часта забываем, што ў ёй усё цэласнае і ўзаемазвязанае, хоць мы, людзі, прывыклі падзяляць веды на розныя напрамкі. І толькі дзякуючы гэтаму можам нечага дасягнуць — раздзяліць, вывучыць асобныя сегменты, злучыць разам і ацаніць агульную карціну.

За 14 гадоў работы было нямала — за плячыма вучонага шмат прафесійных

перамог, якія выліліся ў навуковыя публікацыі, манаграфіі, кнігі. Марына Малько ў камандзе брыёлагаў вызначыла відавы склад мохападобных экасістэм Беларусі, устанавіла іх уласцівасці, спрагназаваўшы шлях далейшага развіцця. Пасля дала грунтоўную ацэнку папуляцыям рэдкіх і ахоўваемых відаў раслін і распрацавала планы па іх захаванні, даследавала брыяфлору Браслаўскіх азёр, Белавежскай пушчы і інш. Акрамя гэтага, Марына Сяргееўна — суаўтар шэрага манаграфій, у тым ліку адзін з аўтараў раздзела “Мохападобныя” чацвёртага выдання Чырвонай кнігі Беларусі. Некаторыя вынікі пошукаў пабачаць свет у выглядзе кнігі “Структура брыокампонента хвойных лесов Беларусі: таксономія, біоморфалогія, экалогія, географія, созалогія”, якая выйдзе з друку ў найбліжэйшы час.

Брыёлаг прызнаецца, што ёй было б цікава адкрыць мохападобныя ў плане карысці для біятэхналогій. Пспехаў, Марына Сяргееўна!

Ірына ІВАШКА

Крыніца: Настаўніцкая газета. – 2020. – 14 ліпеня (№ 78). – С. 16.